

Спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

на здобування освітнього рівня бакалавр

3 курс, 6 семестр, група БКД-11-7 денної форми навчання

Дисципліна «Паркова індустрія»

Викладач : доц. НАКККіМ Васильченко Л.Л.

(26.05.2020) *Лекція*

Тема : Зміст і функціональне спрямування паркового дозвілля

Функція – одна з фундаментальних категорій філософії, харак-теризується як явище, яке залежить від іншого та змінюється в міру змін цього другого явища (за Ожеговим), це відношення двох або групи об'єктів, у якому «зміна одного з них супроводить зміну другого», зрештою – це «діяльність». Звідси походять поняття: функціо-нальний підхід, функціональні методи дослідження. Функція в со-ціології розкриває роль, яку певний соціальний інститут (у нашому випадку – парк) або соціальний процес виконує щодо потреб суспіль-ства, соціальних груп, індивідів тощо.

Розглянемо функції парків як їх спрямовану діяльність і їх при-значення.

Грунтовний аналіз видів і функцій дозвілля вперше в історії світо-вої соціології здійснив відомий французькій соціолог, «державний» доктор політичних наук Роже Сю. У своїй фундаментальній праці «Дозвілля» він розробив концепцію видів дозвіллевої діяльності та функцій дозвілля, виходячи з ідеї Ж. Дюмазедьє.

Як визначають російські вчені Є. П. Яценко, О. І. Обідін: «У сучасній західній і вітчизняній соціології дозвіллевої діяльності прак-тично немає спеціальних досліджень, де б визначалися види дозвіл-левої діяльності та функції дозвілля. Відсутність точних критеріїв, які дозволяють визначити змістовну наповненість дозвіллевої діяльності різних соціальних верств і груп населення, дає право французькому соціологу дозвілля Ж. Дюмазедьє говорити про те, що на сьогодні західній соціології дозвілля не зроблено ні спроб обґрунтованої класифікації видів діяльності у сфері дозвілля, ні порівняльного аналізу функцій дозвілля».

Сам Ж. Дюмазедьє у своїх роботах розкриває три психологічні функції дозвілля: відпочинку, розваги та розвитку особистості. У самому визначенні поняття «Дозвілля», прийнятому більшістю вітчизняних і зарубіжних дослідників, Ж. Дюмазедьє відзначає: «Дозвілля є сукупністю занять, котрим особистість може віддаватися добровільно, щоб відпочивати, розважатися,

розвивати свій інтелект, свою добро-вільну соціальну участь, будучи вільним від виконання професійних обов'язків».

Роже Сю виділяє чотири види дозвіллевої діяльності: фізичну, практичну, культурну та соціально-дозвіллеву.

Фізична дозвіллева діяльність своєю метою має зняття будь-яких фізичних і розумових перевантажень, а також фізичний розвиток; до неї відносяться прогулянки, заняття фізкультурою та спортом, туризм.

Практична дозвіллева діяльність орієнтована на всі види корисної діяльності, при цьому Роже Сю не виключає її співвідносності дозвіллям. Ця діяльність припускає вільний вибір: виготовлення різного роду виробів, садівництво, квітникарство, будівельні роботи й ін. Це вид діяльності, поширений серед усіх соціальних верств населення, особливо популярний серед пенсіонерів і безробітних. Популярність практичної роботи (рукоділья) значною мірою пояснюється скороченням кількості ремісників і високою вартістю виконаних ними робіт. Відзначимо, оскільки Роже Сю викладає свою позицію як загальну до всієї сфери дозвілля, то слід розуміти його використання й у парковому дозвіллі, як з метою змістовного відпочинку, так і популяризації індивідуальної творчості (рукоділья).

Дійсно, розглядаючи види паркової діяльності в різних типах парків, серед запропонованих і поширених форм роботи зустрічаємо ремісничі майстерні, де «наживо» демонструють працю ремісника, тут же виставки та розпродаж витворів. Те саме спостерігається квітникарством, садівництвом та ін.

Культурна дозвіллева діяльність, за висновком Роже Сю, спрямована на залучення людей до естетичних і пізнавальних цінностей і відіграє важливу роль в інтелектуальному розвитку особистості. Саме

сфері культурного дозвілля найбільш виразно проявляється соціальна відмінність між окремими верствами населення. Культурне дозвілля, як і раніше, залишається пріоритетною сферою інтересів вищих прошарків суспільства.

Соціально-дозвіллеву діяльність Роже Сю характеризує як таку, для якої ключовим є спілкування. Це за своїми різновидами – бесіди, виховання дітей й інші види соціального дозвілля, у яких процес соціалізації виходить за рамки сім'ї – нестандартні контакти, необхідні для встановлення психоемоційної рівноваги. При цьому спілкування є найважливішим фактором соціалізації, головною умовою людського буття. У дозвіллевому спілкуванні домінуючу роль відіграє субкультура комунікаторів та оточення, у якому воно відбувається.

На думку Роже Сю, як і інших зарубіжних дослідників, соціально-дозвіллева діяльність у рамках участі населення в різного роду асоціаціях, клубах за інтересами не дістала в розвинених країнах Заходу значного поширення та часто залишається на периферії дозвіллевих інтересів населення.

Такими є головні положення про види дозвіллевої діяльності в працях провідних зарубіжних учених.

Роже Сю виділяє таку важливу функцію, як *психологічну*, яка поділяється ще на три підвиди: *розвага, розвиток особистості, відпочинок*. Відпочинок учений вважає головною складовою сучасного дозвілля, аргументуючи таку позицію швидким зростанням нервово-психологічного навантаження в процесі праці, у транспорті, а відпочинок дає можливість розрядки, спокою та свободи творчості.

Одним із важливих засобів психологічної розрядки є розвага. Саме розваги поширюють і доповнюють розрядку, надають їй більш динамічного змісту, стають міцним джерелом, за висловом Роже Сю, моментального забуття туги, занурення в гру. Гра розглядається як важливий складовий елемент розваги. І тут учений солідаризується з позиціями та ставленням до гри, висунутими ще Аристотелем, який особливо відзначив ефект катарсису гри. Роль гри як механізму гармонізації соціально-психологічної ситуації, як засіб соціалізації особистості докладно розглянув російський учений-емігрант С. І. Гессен своїй праці «Основи педагогіки. Вступ до прикладної філософії». С. І. Гессен розглядає гру як розмаїття емоційної, рекреаційної релаксації, що притягує до себе безліч різних людей, єднає окремі сторони людської діяльності в актах творчості, сприяє злиттю спільних почуттів, культурному розвитку особистості у сфері дозвілля, подоланню соціально-психологічного відчуження, зрештою гармонізації особистості.

Повертаючись до дозвіллевої концепції Роже Сю, зазначимо, що він називає гру синонімом розваги, основною функцією дозвілля, що сприяє встановленню міжособистісних відносин незалежно від соціального статусу індивіда. Про це, зокрема, свідчить процес демократизації традиційних елітарних видів дозвілля.

Третьою психологічною функцією дозвілля визначено *функцію особистісного розвитку*. Вона передбачає орієнтованість людини на інтелектуальний, художній і фізичний розвиток у вільний час.

Соціальну функцію дозвілля Роже Сю розчленовує на функції – соціалізації, символічну й терапевтичну, вкладаючи в них такий зміст: за традиційним західним зарубіжним науковим уявленням дозвілля як вид соціальної діяльності має певне символічне обличчя, за яким індивід співвідносить себе з конкретною соціальною категорією та дістає можливість соціального самоствердження. Роже Сю розвиває це положення, уточнює і в чомусь

заперечує. Він стверджує, що дозвілля не можна зводити до символу одного певного класу, що стиль дозвілля не визначається лише соціально-професійним статусом людини і що сучасне дозвілля стало символом самоствердження й самовираження.

Щодо терапевтичної функції дозвілля, то Роже Сю її представляє об'єднанні двох перших психологічних функцій – функції відпочинку (розрядки) і розваги, що надає людині можливості підтримувати оптимальний психофізіологічний стан.

На завершення Роже Сю характеризує ще одну, але конче важливу функцію дозвілля – економічну. Вона сформувалась під впливом соціально-економічних зрушень, які відбувалися в розвинених країнах світу в другій половині ХХ століття та вплинули майже на всі сфери життя, не обминувши й феномен дозвілля. Ідеться про інтенсивний розвиток процесу скорочення робочого та зростання обсягу вільного часу, створення сучасної індустрії дозвілля, що призвело до розвитку масового споживання дозвілля, і тут воно виявило свою економічну корисність. Втратили силу попередні положення про працю та дозвілля як взаємовиключні сфери людської життєдіяльності, уявлення про дозвілля як непродуктивне в економічному плані.

Сфера дозвілля розширюється, індустрія дозвілля за прибутками міцно увійшла в першу десятку прибуткових галузей і посідає в різних країнах рейтингове місце. А серед головних соціально-культурних закладів за економічними вимірами, показниками прибутку є парки.

Роже Сю зауважує, що економічна функція дозвілля визначається подвійністю. З одного боку, породжує витрати на дозвілльєву діяльність і тим стимулює матеріальне виробництво, з іншого – протистоїть йому, якщо превалюють пасивні форми дозвілля.

Розглянемо далі питання визначення функцій і видів діяльності сучасними та вітчизняними радянськими вченими. Як слушно відмічає Є. П. Яценко, «у роботах вітчизняних (російських) дослідників наявні лише окремі фрагментарні зауваження про складність науково обґрунтованого виділення видів дозвільної діяльності (Л. А. Гордон, Е. В. Клопов, В. В. Трегубов) і функцій дозвілля (Л. М. Шиліна)».

Можна виділити в практиці користування вчених такі основні функції, як:

- *рекреативно-оздоровча*, яка передбачає відтворення фізичних психічних сил людини, підтримку та зміцнення її здоров'я. Для її реалізації в парках передбачені прогулянкові доріжки, пляжі, солярії, тенісні корти, басейни тощо. Реалізація цієї функції забезпечується різними засобами святковості в організації паркового простору;

– *культурно-просвітницька*, яка спрямована на організацію в парках різних видів культурної діяльності для відвідувачів, споживання духовних цінностей, збереження головної паркової функціональної спрямованості. Це функція різних видів культурної діяльності з використанням таких форм і методів, як презентації, виставки, лекції, доповіді, консультації, читальні, кіно, відеосалони й ін.;

– *розважальна функція*, що означає організацію розваг відвідувачів різних вікових категорій. Її реалізації служать численні заклади та такі пристрої на території парку, як атракціони, гральні автомати, ресторани, бари, більярдні й інші об'єкти дозвілля;

– *комунікативна функція*, яка спрямована на формування навичок і вмінь спілкування, що є обов'язковим компонентом соціалізації особистості. Як відомо, соціалізація особистості – це процес засвоєння людиною в практиці свого життя соціальних норм і культурних цінностей того суспільства, до якого вона належить. Комунікативна функція парків спрямована на те, щоб різними засобами паркової роботи: участю в іграх, конкурсах, масових заходах, спостереженням і прослухуванням ведучих програм, акторів, організаторів дозвілля тощо – сприяти зростанню культури спілкування.

Сама ж культура спілкування вбирає в себе: мовну культуру, комунікабельність, доброзичливість, толерантність, імідж, повагу до людської гідності, вміння висловлювати власні думки й вислуховувати співрозмовника, виступає гарантом шанобливого ставлення, терпимості, взаємоповаги, є консолідуючим началом і регулятором поведінки;

Комунікативна функція забезпечує спілкування відвідувачів шляхом проведення різних заходів, різноманітних конкурсів, вечорів, змагань: забезпечення цікавої діяльності хобі-груп, тематичних кафе для шанувальників мистецтв, філософії тощо, гравців у шахи й шашки, сімейні, дитячі й ін., тобто створення найсприятливіших умов для спілкування людей, які мають різні вподобання й інтереси.

Екологічна функція, спрямована на підвищення рівня екологічної культури населення умовах парку, у процесі організації дозвіллевої діяльності, через поєднання екологічного й естетичного виховання. Це потребує від паркоупорядників естетизації навколишнього середовища, розвитку садово-паркового мистецтва з метою задоволення та формування естетичних потреб людини, її духовного збагачення.

Від учених-архітекторів увійшли в науковий обіг ще такі функції, як санітарно-оздоровча та містоформуюча.

Таким чином, немає підстав для протиставлення чи розбіжності тими теоретичними положеннями, які висунули французькі вчені Ж. Дюмазедьє та Роже Сю. Проблема визначення видів діяльності та функцій парків (як вітчизняних, так і зарубіжних) потребує окремого дослідження на основі вітчизняного практичного й теоретичного досвіду та підходів. Щодо подальшого аналізу діяльності зарубіжних парків скористаємося прийнятою там термінологією, яка увійшла в сучасний науковий обіг.

За результатами науково-дослідних матеріалів можна встановити, що прогресивні тенденції розвитку сучасної паркової діяльності в зарубіжних країнах вказують на підвищення ефективності просвітницько-пізнавальної, спортивно-оздоровчої, комунікативної, культурно-освітньої, рекреаційної функціональної діяльності, яка реалізується у взаємодії об'єкта та суб'єкта дозвіллевого процесу.

Останні роки поширилась тематична й функціональна диференціація парків, хоча паралельно розвивається їх багатофункціональність.

З'явилися нові типи спеціалізованих парків: історичні, краєзнавчі, їх модифікацією є парки-музеї, парки-меморіали, парки-полігони й інші дозвіллі зони, дозвіллі центри.

Головною функцією парку як дозвіллевого, культурного центру є організація неформального спілкування відвідувачів, зустрічей з цікавими людьми, улюбленими героями фільмів, книг, мультфільмів, ознайомлення різними засобами з новинками й досягненнями культури та мистецтва, науки й техніки, природними багатствами. Розв'язанню головних завдань сприяє великий набір функціональних приміщень на території парків, зокрема й кіно, відеозали, криті басейни, розважальні заклади (казино, ігрові автомати, дискотеки тощо), елементи аквапарків, спортивні комплекси, інакше кажучи, підрозділи з різноманітними культурними послугами для різних соціально-вікових категорій відвідувачів. Усе це спрямоване на більш повне задоволення попиту відвідувачів, при тому, що провідними напрямками діяльності дозвіллевих центрів залишається організація заходів, занять у природному просторі, у безпосередньому спілкуванні з нею, природою. Організаційна структура, як правило, гнучка, динамічна; постійно враховує зміни в дозвіллевому попиті.

Американські парки розвиваються як багатофункціональні центри дозвілля, діяльність яких орієнтована на інтереси, попит відвідувачів, «полівалентність» дозволяє об'єднати в дозвіллі всіх членів сім'ї.

У «чистому» вигляді «монофункціональні» парки зустрічаються зрідка, частіше – у взаємозв'язку і єдності екологічних, художньо-естетичних, соціально-педагогічних, рекреативних функціональних спрямувань,

сфокусованих у цілісну систему. Тому, на наш погляд, буде правильніше говорити про функціональну пріоритетність у тій чи іншій парковій установі.

Останнім часом спостерігається посилення соціальних функцій парків. Триває пошук нових методів, форм і напрямів роботи передусім з дітьми, підлітками, молоддю, людьми похилого віку. У цьому сенсі в зарубіжних парках накопичено цікавий і повчальний досвід.

Різноманітність форм дозвіллевого спрямування ставить за мету відновлення сил людини, її духовного та фізичного розвитку. При цьому слід відмітити, що в наш час функціональні потреби мають неоднаковий зміст у різних груп населення. У дітей і підлітків ці потреби задовольняються в іграх і спорті та служать засобом їх фізичного та духовного розвитку, носять активний характер; для дорослих це потреба в компенсації та відпочинку від нервового напруження, яке все більше зростає разом з підвищенням динаміки й ритму сучасного життя.

Багатофункціональність парків культури та відпочинку дозволяє реалізовувати важливі культурно-виховні завдання, виконувати просвітницькі, рекреаційні, соціальні й інші функції.

Розглянемо їх більш детально.

Одним з головних завдань парку є поліпшення стану міського середовища, підвищення екологічного комфорту. Парки стають першими серед культурно-просвітницьких закладів, покликаних пропагувати конкретні знання про природу й дбати про те, щоб екологічна культура стала частиною світосприйняття особистості. Саме ставлення людини до природи – проблема соціальна. Тому й екологічній функції належить особливе місце в парковій роботі.

Зупинимося на цьому докладніше. Тема природи посідає чинне місце в різного типу парках США й часто розкривається в художньому контексті – з виставами (фрагментами з них) з відомих кінофільмів (як, наприклад, «Народжена волею»), театрами морських тварин.

Функціональній (екологічній) спрямованості парків сприяє паркобудівництво, його особливості, образна система, символіка, організація паркового простору. Відбувається взаємодія урбанізованих і природних елементів; використання нестандартних атракціонів та ігрових пристроїв, «уписаних» у природне середовище, як це зроблено в штаті Вірджінія в парку «Королівські володіння». Атракціон «Біла вода Кань-йону» імітує мандрювання по бурхливій гірській річці серед хвиль, водоспадів, повз гейзерів.

Найпродуктивнішими з нових концепцій є теорії «естетичного поля», «розуміння та відчуття краси», побудовані на інтеграції мистецтва з пізнавальною діяльністю.

Найбільш поширеними педагогічними технологіями за кордоном, як у шкільній, так і в парковій діяльності, стали такі:

- детальне вивчення особливостей кожної пори року з метою поглиблення естетичного сприймання природи;
- усвідомлення колористичної гами певного сезону, а предметом детального розгляду виступають конкретні природні об'єкти, скажімо, осінній образ дерева;
- збирання опалого листя (у Японії навесні – милування гілкою сакури, восени – червоним листям клена).

Це сприяє вихованню естетичного сприймання навколишньої природи в різних її проявах, формує вміння дотримуватися певного балансу між чуттєво-емоційним сприйманням і когнітивним, абстрактним мисленням.

На думку професора з Іллінойського університету Кнеппа, «таке навчання робить з дітей думаючих, чуттєво розвинених, гармонійних людей». Мається на увазі технологія «Спостереження за рухом природи» – «тобто детальне вивчення особливостей руху природного об'єкта в пантомімічному їх відображенні».

Функціональні можливості впливу природи на особистість сприяють стабілізації психічного та фізичного стану відвідувачів, поверненню їх до повноцінного життя.

Сучасна педагогічна думка концентрується навколо проблеми всебічного розвитку людської особистості, формування повноцінного члена суспільства.

Однією з важливих функцій, яку виконують парки, є компенсаційна функція. Невипадково багато культурологів приділяють особливу увагу дослідженню саме цієї функції: парки мають створити необхідні умови для відпочинку людей від життєвих проблем й отримання ними емоційної розрядки.

Саме в парках культури та відпочинку дозвілєва діяльність набагато ширша за своїм змістом, бо може охоплювати різні види творчої діяльності, навчання, спілкування тощо.

З іншого боку, духовну компенсацію людина може отримувати як від виконання релігійних обрядів, так від занять художньою культурою (читаючи

книги, відвідуючи театр, слухаючи музику), від захоплення туризмом чи спілкуванням з природою, колекціонування й ін.

Не менш цікавим є досвід роботи парків для інвалідів із зонами відпочинку, лікувально-оздоровчими центрами.

Робота парків, яка соціально орієнтована на компенсаторну функцію, забезпечує відвідувачам духовну та психологічну розрядку, по-долання різного роду труднощів і відпочинок від життєвих проблем.

У роботі парків культури та відпочинку, як і в усій культурно-дозвіллевій сфері, подальшої актуальності набуває культурно-просвітницька функція. Така функціональна спрямованість діяльності парків орієнтована на задоволення пізнавальних інтересів відвідувачів, поширення інформації за допомогою різноманітних виставок, зустрічей, доповідей і консультацій, ознайомлення з різними видами мистецтва, користування читальнями тощо й часто здійснюється методом організації етнокультурного середовища в масштабах певного історичного часу.

Наприклад, в американських парках популярними стали фестивалі ремесел, під час яких уся паркова територія заставлена різним ремесельним обладнанням, де майстри демонструють своє мистецтво й тут же продають свої вироби, широко розповсюджені й нетрадиційні гральні об'єкти: списані пожежні машини, автобуси, літаки тощо. Вони забезпечують такий вид занять, як імітаційна гра, яка дозволяє дітям грати в різні професії дорослих.

У парках з меншими територіальними та фінансовими можливостями використовують рухомі об'єкти, так звані «майстерні на колесах», які дають можливість дітям ознайомитися з багатьма професіями та спробувати самим трохи попрацювати; популярні також міні-сади, городи, де діти знайомляться з технологією вирощування рослин.

У багатьох парках США частка території відведена під будівлі, які зберегли вигляд історичного минулого цього регіону. Екскурсії до таких паркових об'єктів дуже популярні, бо саме відтворення історичної атмосфери посилюється театралізованим показом, музичним оформленням, декором того часу.

Не меншим попитом у парках користується проведення музичних фестивалів з елементами просвітництва. Це фестивалі джазові, певної історичної епохи, кантрі, поп-музики, релігійної, а в останні роки – класичної («Тільки Моцарт!», «Тільки Шуберт!» – США; «Тільки Паганіні!» – Італія). Такі фестивалі проходять у поєднанні з ігровими програмами та створюють насичену художньо-образну систему, перетворюючи паркову територію в простір святкового дозвілля.

На території парку «Світ чудес» (Велика Британія) багато атракціонів пізнавального характеру: атракціони «Безпечність вдома і на дорозі», де діти навчаються правилам поведінки; атракціон «Будівництво», де можна дізнатися про те, як зводиться дім; «Повітря та космос», «Навколишній світ» і багато інших.

Майже в кожному зарубіжному парку є атракціони, які дають можливість дітям і дорослим пізнавати наш світ за допомогою яскравої та цікавої гри.

Ми коротко зупинилися на розкритті окремих функцій у діяльності зарубіжних парків, при цьому не можна не відзначити, що всі вони тісно пов'язані з реалізацією комунікативної функції.

Люди вступають у спілкування один з одним у процесі різного роду діяльності. Без спілкування неможливі ніякі форми відносин і діяльності, а парки культури та відпочинку як частина природи служать унікальним місцем спілкування.

Організації спілкування відвідувачів сприяє проведення різноманітних конкурсів, вечорів, засідань клубів за інтересами (або, як їх називають, хобі-групи), спортивних змагань. Саме парки створюють сприятливі умови для спілкування батьків і дітей, людей похилого віку, представників неповних сімей.

Як бачимо, поліфункціональність у діяльності парків культури та відпочинку забезпечує широкий і вільний вибір різноманітних форм проведення дозвілля населення, фізичного відпочинку, збагачення життєвого досвіду, розвитку індивідуальних здібностей, удосконалення свого інтелектуального запасу, просто розваги не тільки дітям, а й дорослим. У цьому – неповторна особливість діяльності парків, причина зростаючої їх популярності серед широких верств населення, посилення їх ролі в соціально-дозвіллевій сфері.

Ті зрушення, які внесла паркова й туристична індустрія в діяльність парків, спонукають паркознавців усе частіше говорити про їх поліфункціональність, що найбільше відповідає природі парку як масовій поліфункціональній установі й поліфонічній структурі сучасних паркових концепцій. При цьому принципове значення надається оперативному введенню новітніх технологій, використанню рекреаційної педагогіки.

Поліфункціональність як своєрідність системи означає вбирання парками функцій театру, концертних майданчиків, лекторіїв, кінотеатрів, стадіонів, свого роду клуби просто неба, виставкових залів. Це дозволяє відвідувачам бути не лише споживачами, а й творцями духовних цінностей.

Через свою поліфункціональність парки здатні задовольнити найрізноманітніший попит відвідувачів:

- раціонально організувати вільний час;
- надати доступ до пізнавальної інформації;
- організувати різні форми культурного спілкування. Соціальний аспект виявляє себе в сприянні, створенні умов обслуговування населення різного соціального й вікового рівня.

Ми відзначили таку сучасну тенденцію діяльності всіх різновидів парків, як тяжіння до їх поліфункціональності. Системоутворювальними ознаками та властивостями виступають інтеграція й реалізація всіх функцій, встановлення тісного зв'язку всіх напрямів діяльності, досягнення єдиної мети та завдань, змісту й методів, технологій усієї системи; наявність структурних, функціональних зв'язків між її компонентами; організація ефективного функціонування соціально-педагогічного керівництва процесом дозвілєвої діяльності. Взаємодія (доповнення) виховних, розважальних, комунікативних і психологічних функцій дозвілля виявляє, посилює самоцінність дозвілєвих форм діяльності, їх недетермінованість сферою виробництва й побуту, індивідуалізацію дозвілєвої діяльності.

(28.05.2020) *Практичне заняття*

Тема : Функціональне спрямування паркової роботи

Завдання :

1. Основні функції паркової діяльності
2. Види дозвілєвої діяльності за визначенням Роже Сю
3. Психологічні функції дозвілля
4. Розкрити поняття «монофункціональний парк»

Результати оформити у вигляді письмового повідомлення.

(02.06.2020) *Лекція*

Тема : Проблеми та перспективи сучасної паркової культури України

На початку 90-х років було розширено мережу парків (до 1990 р.

Радянському Союзу намічалось відкрити 340 нових парків; до 2000-го – парк мав бути в кожному великому населеному пункті, у кожному місті, районному центрі), проте, водночас, стала помітною загальносоюзною тенденцією – «відплив» відвідувача.

Лібералізація всіх сфер суспільного життя, формування приватно-власних ринкових відносин, процес роздержавлення економіки створили досить складну ситуацію в Україні, коли, з одного боку, на зміну

моноідеологізованій культурі приходиться стратифікована за соціальною ознакою й різноманітна за етнонаціональним змістом плюра-лістична культура, руйнується бюрократично-централізований принцип побудови її мережі та стверджується поліцентричний, автоматизований спосіб її функціонування, відкидається принцип зрівнялівки, знелюб-лення культпрацівника як «штатної одиниці» й упроваджуються засади підприємливості, ініціативності, конкуренції; а з другого – відбуваються спроби ідеологізувати культурне життя на нових націонал-екстремістських засадах, занепадає рівень культурного обслуговування населення, погіршується матеріальний стан культурно-дозвілєвої мережі, відчутно диференціюються заклади за споживачем (відвідувачем).

В Україні відбувалися соціальні процеси, близькі до тих, що спо-стерігалися в Росії, тому вважаємо можливим скористатися результатами дослідження, здійсненого доктором економічних наук В. Д. Патрушевим (Інститут соціології РАН). Він вважає, що «у результаті «перебудови» й «ринкових реформ» у період з 1986 по 1995 рік відбулося як зменшення, так і погіршення використання вільного часу в працюючого міського населення. Водночас знизилася його цінність і зросло значення сплачуваної праці як засобу збільшення заробітку. Такий соціальний факт стає ще одним свідченням погіршення умов життя трудящих».

У кризових соціально-економічних умовах розвитку суспільства спостерігається занепад культури в цілому, її розгалужень зокрема.

Дослідження, здійснені старшим науковим співробітником Українського центру культурних досліджень В. Д. Ковтун, свідчать про не-впинний процес занепаду та скорочення парків культури та відпочинку. Такий стан справ пояснюється ліквідацією парків як установ з обмеженою кількістю об'єктів дозвілля, що працювали сезонно, бо саме вони найбільше постраждали від важких економічних негараздів. Значною мірою це характерно для невеликих міст, районних центрів, сільської місцевості. У деяких випадках парки втратили свою самостійність, були приєднані як структурні підрозділи до інших установ (переважно – будинків культури).

Третина парків культури та відпочинку – об'єкти природно-заповідного фонду, національне природне та культурне надбання. Завершеними архітектурними та ландшафтними композиціями відрізняються парки в Києві, Донецьку, Дніпропетровську, Луганську, Одесі, Черкасах, Чернівцях й інших містах. Радують своїх відвідувачів парки, що мають такі унікальні об'єкти, як: Планетарій (ЦПКіВ м. Вінниця), канатна дорога «Павлове поле» (ЦПКіВ м. Харкова), Казкове містечко (м. Мелітополь), культурно-розважальний центр «Ніка» (м. Стаханов), зоокуток (м. Нова Каховка) та ін.

Досить стабільною залишається мережа парків у Донецькій (16 од.), Одеській (10 од.), Луганській (8 од.) областях, м. Києві (7 од.).

Івано-Франківській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Черкаській областях мережа парків представлена однією одиницею. Розподіл парків відповідно до груп за оплатою праці має такий вигляд: до I групи відноситься 37 од., II групи – 14 од., III – 16 од., IV – 16 од., поза групою – 15 од. На території парків культури та відпочинку розміщено 2045 об'єктів дозвілля, 927 атракціонів. Вартість основних фондів становить 145882,4 тис. грн. Кількість виробничих підрозділів, що функціонують у парку – 81 од.

В середньому в одному парку працює 21 об'єкт дозвілля, кількість днів роботи парків становить 307. Найбільша кількість об'єктів дозвілля з розрахунку на один парк (середні статистичні показники) спостерігається в областях: Житомирській (125 об'єктів дозвілля на один парк), Рівненській області (48 од.), Тернопільській (46 од.), Полтавській (45 од.), Волинській (42 од.). Слабкий атракціонний потенціал спостерігається в Закарпатській, Одеській, Івано-Франківській, Сумській областях 25.

Мізерні бюджетні надходження, відсутність нових механізмів засобів фінансування призвели до того, що багато закладів культури, зокрема парки, дедалі менше служать задля задоволення культурних потреб громадян. Сучасний стан в Україні характеризується активною комерціалізацією парків, і як наслідок цього – руйнацією інфраструктури дозвіл-левих закладів, зміною їх традиційних функцій, напрямів діяльності, принципів, і – що насамперед звертає на себе увагу – парки перестають бути багатofункціональними закладами для відпочинку.

Стан з відвідуванням і дозвіллевими пріоритетами відвідувачів парків України фактично адекватний стану в інших соціально-культурних закладах. Якщо розглядати споживчий механізм вітчизняної індустрії розваг, то можна окреслити такі проблемні зони, які негативно впливають на спосіб життя населення, а саме:

- знизилася частка витрат у населення на культуру;
- зменшився обсяг вільного часу в зайнятого населення;
- став помітним процес перетворення дозвілля майже лише в ре-лаксацію;
- знизилася відвідуваність закладів культури;
- тривають інерційні процеси, управлінські рішення й методи, спрямовані на впровадження «заорганізованого» дозвілля, що викликає відвертий протест у відвідувача в силу обмеження, регламентування й придушення особистості. Соціальна сутність сучасної кризової ситуації характеризується як глобальний диспаритет матеріальних і духовних ресурсів.

За даними опитування, які проводять з ініціативи паркових служб в різних містах України, відвідувачів не влаштовує обмеженість, одноманітність культурного обслуговування, низький художній рівень паркового дизайну й часто його невідповідність просторовому середовищу, убогість й одноманітність масових свят й ін.

Недостатньо використовується можливість будівництва парків на березі річок та озер, створення в них штучних водоймищ, які б збагачували як естетичні функції, так і можливості організації масово-оздоровчої та розважальної паркової діяльності.

Поняття «зона сімейного відпочинку» у нас відсутнє як на рівні наукових досліджень, розробок, так і в реальній практиці. Багатофункціональна спроможність міських парків знизилася майже до мінімуму у своєму практичному застосуванні.

Кількісні показники свідчать про різке падіння продуктивності роботи парків культури та відпочинку, зменшення проведених заходів у 5–6 разів, середньостатистичні дані доповнюють цю картину. Так, 1990 року кожен парк здійснював у середньому 510 заходів на рік, кожного дня в будь-якому парку відбувалося щонайменше два заходи; 2006 року один парковий заклад у середньому проводив лише 147 заходів за рік (2005 р. – 170 заходів). Можна припустити, що в середньому парк спроможний організувати та провести один захід за два дні.

Матеріали дослідження підтвердили гіпотезу стосовно суперечності між соціально-культурним потенціалом парків і звуженням спектра заходів, форм проведення змістовного відпочинку й дозвілля різних груп населення в парковому середовищі. На жаль, з кожним роком парках зменшується кількість клубних угруповань, аматорських об'єднань, передусім дитячих, бо вони потребують фінансових дотацій. Їхня кількість зменшилася, порівняно з 1991 роком, більш ніж у п'ятеро – з 434 до 81.

Стан, у якому перебувають парки України сьогодні, не піддається порівняльному аналізу, бо за своїми головними показниками знаходяться мовби в іншій реальності. Візьмемо для прикладу Донецьку область. Біля 99% паркових атракціонів підлягають списанню, за повідомленням начальника технічного нагляду облуправління з праці та зайнятості Ірини Петрашової. «Колеса огляду» в Краматорську діють з 1979 року, Макіївці – з 1977, а в Харцизьку три дитячих атракціони – з 1969 року. Тут уже явне і технічне, і моральне застаріння.

В. Д. Ковтун зазначає, що у вітчизняній парковій індустрії відбулося зменшення показників матеріально-технічної бази парків культури та відпочинку: об'єктів дозвілля – на 43 од.; атракціонів – на 46; ігрових автоматів – на 98 од. Відхилення показників культурно-оздоровчої роботи в бік скорочення має такий вигляд: кількість проведених культмасових заходів – на 1885 заходів; з них для дітей – відповідно на 332; кількість проведених фізкультурно-оздоровчих заходів – на 705 заходів; з них для дітей – на 165 заходів; кількість аматорських об'єднань, гуртків, клубів за інтересами – на 31 од. Значно скоротився кадровий потенціал парків культури та відпочинку: чисельність працівників – на 143 особи; творчий склад – на 46 осіб; інші спеціалісти – на 88 осіб.

Раніше ремонтом займалися самі парки та їх шефи, а зараз парки можуть заробити від 10% до 20%, необхідних для утримання коштів.

Перебуваючи в комунальній власності, парки ледь дихають на крихтах місцевих бюджетів, а місцева влада могла б звільнити їх від податків або зменшити їх, проте, на жаль цього не робить.

Таким чином, радикальні зміни в суспільстві, гуманістичні й демократичні зрушення в ідеології, світогляді, науці та культурі зумовили актуалізацію першочергового завдання – привести парково-дозвілєву сферу, її програмне забезпечення до тієї системи ціннісних орієнтацій та соціальних нормативів, які визначають сучасний стан усієї людської цивілізації.

(04.06.2020) *Практичне заняття*

Тема : Сучасний стан діяльності парків як специфічної сфери соціально-культурного розвитку населення

Завдання :

1. Визначте проблемне поле в питанні функціонування парків культури та відпочинку
2. Основні причини занепаду матеріально-технічної бази в парках

Результат оформити письмово.

(09.06.2020) *Лекція*

Тема : Робота парку як дозвілєвого центру

Невід'ємною складовою дозвілля є організація дозвілєвої діяльності в парках, які наприкінці ХХ ст. перетворюються на соціально-педагогічні комплекси, що виконують просвітню, рекреаційну, соціальну, виховну, культурну, екологічну функції. Паркові комплекси пропонують великий асортимент дозвілєвих послуг: творчі заходи, гольф, теніс, велосипедні прогулянки, плавання, екскурсії, гральні майданчики для дітей, культурно-мистецькі клуби, групи здоров'я. У парках використовуються різноманітні форми дозвілєвої роботи: вистави балету на воді, вечори відпочинку для дорослих, ігрові конкурси, спортивні змагання, рекреаційні програми.

Проблемами ефективної діяльності парків в сучасному світі опікуються вчені та практики різних сфер життєдіяльності суспільства: економісти, працівники лісового господарства, філософи, соціологи і, безумовно, педагоги. Так, зарубіжні вчені Білл Д., Нуп К., Хобарт М. вивчають екологічне виховання дітей засобами паркової роботи; Бруннер В., Хорнінг Е., Йонсон Б.

розкривають специфіку проведення парками освітніх проектів; Макліс Г. та Філд Д. здійснюють соціологічне дослідження паркової проблематики; Рейлі П. та Тевія К. розробляють навчальні програми для шкільних груп у парках.

Головні питання паркового розвитку вирішуються на міжнародних конгресах, конференціях, симпозіумах, семінарах, що проводяться Міжнародною асоціацією соціологів, Міжнародною службою тематичних парків, Міжнародною асоціацією розважальних парків та атракціонів. В кожній країні діє організація, пріоритетними завданнями якої є вивчення паркових проблем - Національна асоціація парків та рекреації (США), Національний фонд рекреації й туризму (США), Інститут управління у сфері дозвілля та розваг (Великобританія), Асоціація керівників муніципальних парків та садів (Нідерланди), Фонд парків та рекреації (Японія), інші. Вони виконують значну інформаційну, методичну та наукову роботу з дозвіллевих питань, видають свої журнали, утримують центри для підвищення кваліфікації спеціалістів дозвіллевої сфери, співпрацюють з рекреаційними та дозвіллевими закладами різних країн світу.

У спеціалізованих виданнях ("Parks and Recreation", "Amusement Business", "Amusement Technologie u. Management" та ін.) висвітлюються питання взаємозв'язку між відвідувачами парку та природним середовищем, парком та містом, матеріально-технічним оснащенням та парковим обслуговуванням різних соціально-демографічних груп населення, розкривається роль парку як дозвіллевого центру, аналізується досвід діяльності парків у різних країнах світу, способи залучення фінансових надходжень, організація науково-дослідної роботи в парках, прогнозування паркової роботи, перспективи розвитку паркової індустрії.

Паркова мережа сучасності представлена парковими установами, що класифікуються за територіальними та функціональними ознаками.

За територіальними ознаками розрізняють: державні парки, парки штатів (земель, муніципалітетів, округів) та міські парки.

До державних парків належать національні, етнографічні, ландшафтні, військові парки, державні заповідники, парки національних битв, морські узбережжя, національні зони відпочинку, зони збереження природи, водоймища, ліси, парки-пам'ятки культури, меморіали (наприклад, Йосемітський національний парк, США, Йеллоустонський парк, США, Великий каньйон, штат Арізона, США, "Золоті ворота", Сан-Франциско, США). Державні парки відкривають на своїй території музеї, виставкові зали, облаштовують галявини для таборів, організують туристичні походи, екскурсії, експедиції, мисливство, плавання та ін.

Парки штатів, земель, муніципалітетів, округів, спрямовані на обслуговування населення конкретного штату й утримуються на кошти міських органів влади. Цінність таких парків визначається дозвіллевою концепцією, культурним значенням і туристичною привабливістю для відвідувачів.

Міські парки найчастіше призначаються для прогулянок та відпочинку, для розвитку естетичних якостей людини, її екологічної культури, для покращення її дозвілля. Такими парками є, наприклад, “Булонський ліс” у Франції, “Гайд-парк”, “Риджентс-парк”, “Леголенд” у Великобританії. У міських парках відвідувачі можуть грати в гольф або теніс, кататися на човні, відвідати ресторан, взяти участь у театральному дійстві, слухати музику, завітати на ярмарок або виставку. Дієвим методом розвитку міських парків вважається взаємозв’язок ландшафтного проектування та охорони навколишнього середовища (прикладом може бути центральний парк Стамбулу (Турція), який має один з найбагатших за видами рослин у світі сад). Цінність міських парків визначається можливостями відпочинку на природі для міського населення, позитивним впливом парку на екологічну ситуацію в місті, своєю історичною та культурною цінністю.

За функціональними ознаками парки поділяються на: спеціалізовані (спортивні, історичні, дитячі, зоологічні) та багатофункціональні (паркові комплекси, тематичні парки).

Особливої популярності у світі набули тематичні парки. На їх розвиток істотно вплинула диснейвська концепція парку (“Диснейленд” відкрито у Анахаймі, штат Каліфорнія, США, 1955 року). Модель Диснейленду поширилась у багатьох країнах світу — Франції, Японії, Німеччині, Іспанії.

Диснейвська концепція паркового дозвілля передбачає:

- ◆ високий естетичний рівень паркового середовища;
- ◆ кваліфікований персонал та відповідну якість роботи;
- ◆ єдність всіх елементів паркової території (природи, споруд, екскурсійних стежок, тематичних зон, дизайну, торговельних центрів) та їх підпорядкованість одній меті;
- ◆ організацію дозвілля для сім’ї, а не лише окремих її членів;
- ◆ суворе дотримання правил поведінки в парку (заборона палити, вживати алкогольні напої, прогулюватися без взуття, мати неохайний зовнішній вигляд тощо);
- ◆ поєднання різних видів та форм дозвіллевої діяльності;

- ◆ своєчасне врахування бажань та потреб відвідувачів і їх якісне задоволення;
- ◆ постійні технічні удосконалення, оновлення тематичних заходів та вистав.

Головною особливістю тематичних парків є підпорядкування всіх складових парку (атракціонів, дозвіллевих заходів, рекреаційних програм, алей, майданчиків, спектаклів) певній темі. До відомих тематичних парків належать: “Світ моря” (Огайо, США), “Гелаксіленд”, (Канада), “Айлендз оф Адвенча” (Флорида, США), “Джазленд” (Луїзіана, США). Тематичні парки мають на своїй території наукові центри, музеї, міні-парки для дітей (“Казкові куточки”), клуби для осіб літнього віку, педагогічні лабораторії, навчальні майстерні. Популярними серед населення є так звані “пригодницькі майданчики”, що мають відповідні природні ресурси (вода, скелі, дерева, рослинність), а також пристосовані для дозвіллевих заходів технічні засоби (пожежні машини, міні-майстерні, старі літаки, потяги).

Для того, щоб парк мав значний попит, він повинен оснащуватися високоякісною технікою, видовищними ефектами, бути оригінальним. Так, “Порт Аventura” (Іспанія) має п’ять тематичних майданчиків - Середземне море, Полінезія, Китай, Мексика, Далекий Схід; “Міфічна Земля”, відтворює атмосферу стародавніх цивілізацій Середземного світу; “Місто Дозвілля” — специфіку Голівуду. У Німеччині відкрито парк, присвячений кінокомпанії “Уорнер Бразерс” — “Кіносвіт Уорнер Бразерс”. На його території розташовані алея парку “Бермудський трикутник”, мережа ресторанів, атракціонів, театр, сцени для видовищних шоу. Особливістю парку є те, що атракціони парку, його зони відпочинку, організовані й облаштовані за певними зразками, зокрема вони містять картини з відомих кінофільмів (“Смертельна зброя”, “Поліцейська академія”, “Бетмен” та ін.).

Популярність тематичних парків, значна кількість, сприяли їх розподілу на оглядові, парки атракціонів, аквапарки, парки розваг, пейзажні парки.

Парки розваг (“Лехі файн”, Пенсільванія, США; “Блекпул плежа біч”, Великобританія; “Руф Гарден”, Айова, США; ”Хол- лідей”, Німеччина; ”Доллівуд”, Теннессі, США; “Ефтелінг”, Німеччина, “Фантаун/Сплештаун”, Мен, США) є своєрідними дозвіллевими комплексами, з кінозалами, ресторанами, танцювальними залами, дитячими парками, майданчиками, клубами.

Пейзажні парки створюються з урахуванням особливостей місцевого ландшафту, підкреслюючи красу, зберігаючи природне різноманіття. Зразками таких парків вважають “Парк богів”, “Світ природи”, “Королівські володіння” (США).

Парки атракціонів (“Ісла Логіка”, Іспанія, “Фантазіленд”, Німеччина, “Людюродам”, Голандія, “Парк світу”, Китай, “Скансен”, Швеція) втілюють концепцію відпочинку як участі в різноманітних атракціонах. Розважальні, просвітні, культурні, екологічні програми парків-атракціонів мають на меті оздоровити людину, забезпечити цікавий відпочинок, розвинути кмітливість, спритність, витримку, вміння орієнтуватися на місцевості з перешкодами, координацію рухів, швидкість реакції, інтуїцію. Серед таких атракціонів популярними є пізнавальні, ігрові, навчальні (“Навколо колеса”, “Комп’ютерний бум”, “Безпечність вдома й на дорозі”, “Будівництво”, “Повітря та космос”, “Навколишній світ”). Ефективність атракціонів визначається системністю їх роботи, зовнішньою привабливістю, надійністю у користуванні, систематичним удосконаленням, попитом серед відвідувачів.

Аквапарки (“Ует-н-уайлд”, Мексика) пропонують відвідувачам водні види спорту, басейни, бані, солярії, підводні театри, акваріуми, дельфінарії, лікувальні ванни, сауни, фонтани.

Багато зарубіжних науковців висловлюють сумніви щодо наявності ринку у великій кількості тематичних парків і застерігають від перенасичення та байдужості населення до паркового дозвілля. Крім того, тематичні парки вимагають постійного вдосконалення, великих капіталовкладень, своєчасного ремонту. Наприклад, не всі країни мають закони про безпеку в парках, а це змушує адміністрацію парків керуватися у своїх діях міжнародними стандартами. Прогнозисти вважають, майбутнє належить невеличким паркам змішаного типу, що поєднують можливості для прогулянок, тематичні зони, комерційну рекреацію і творчі види дозвілля.

У зв’язку з цим слід зазначити, що особливої популярності в зарубіжних країнах набувають дитячі парки. Їх функціональна особливість полягає в тому, що міські діти мають можливість познайомитися із дикою природою, свійськими та екзотичними тваринами. Педагоги вважають, що таке знайомство має велике значення для емоційного, духовного, творчого розвитку дитини, а дитячі парки є особливо важливими у міському середовищі.

Так, дитячий зоопарк у Берліні має озеро, вольєри з тваринами, гральні майданчики, басейн, гойдалки. Дитячий зоопарк у Відні розрахований на дітей різного віку: маленькі знайомляться з тваринами, старші вивчають значення тваринного світу в житті людини, особливості тваринного життя. У дитячому зоопарку передбачені розважальні та рекреаційні програми для батьків і дітей. Дитячий парк “Атогояма” (Японія) поділений на “міський дитячий парк” та “природний парк для дітей”. Він має гральну зону, лісову смугу, “майданчик мрій”, зоологічний куточок, театральну сцену; парк “Міядзака” (Японія)

обладнаний атракціонами, дитячою залізницею, гральними майданчиками, які не завдають шкоди природі.

Такі ігрові парки можуть створюватись в будь-якому районі будь-якого міста. Крім гральних майданчиків, вони пропонують дітям довільне використання ландшафту: галявини, водоймища, каміння, дерева — все, що належить до справжньої нерукотворної природи. Обов'язковою складовою таких парків є різноманітні майстерні (технічні, авіамоделювання, різблярства), що дозволяє здійснювати у дитячих парках виховні та освітні проекти. Часто дитячі парки створюються при школах (прикладом може бути “Мартін-парк”, США), вони передбачають гральні та спортивні майданчики, галявини для відпочинку. Обов'язковим у такому мініпарку є куточок “незайманої”, дикої природи.

Зарубіжні педагоги та батьки стали ініціаторами проведення “прогулянок на свіжому повітрі” як виховної технології дітей- дошкільнят. Такі заходи спираються на ідею “космічного виховання” Монтесорі М. і передбачають виховання малят у безпосередньому контакті з природою. На думку педагогів, діти, народжуючись у штучному світі, серед висотних будівель та автомашин, комп'ютерних ігор та розважальних телешоу, псують своє здоров'я ще у дошкільному віці: у них порушена координація рухів, концентрація уваги, обмін речовин, інтуїція, погіршується зір.

Усунути значну частину цих негативних чинників допомагають дитячі сади та парки, в яких малюки розважаються не з ляльками та конструкторами, а спілкуються з живою природою: граються під відкритим небом, вирушають на екскурсії до лісу та парку. Такий “природно орієнтований” підхід сприяє зміцненню здоров'я дитини, формує оптимізм, соціальну та екологічну відповідальність.

Отже, дитячі парки (зоопарки, ботанічні сади, спортивні парки, аквапарки, ігрові парки, ландшафтні мікропарки) у дозвілєвій сфері зарубіжжя, виконуючи дозвілєві, просвітні та виховні функції, посідають особливе місце.

Соціологічні служби парків систематично вивчають дозвілєві запити відвідувачів парків, їх бажання та потреби, зокрема, пов'язані з оглядом природних та історичних місць. Це дозволяє покращити систему управління національними парками, кваліфікацію екскурсоводів, підвищити рівень просвітництва та екологічної культури відвідувачів, забезпечити їм належний відпочинок. На основі соціологічних досліджень формуються вимоги до плану роботи та організації паркових заходів, розробляються методи та прийоми роботи з дітьми, організації сімейного відпочинку, обслуговування осіб похилого віку.

Соціологічні дослідження виявляють наскільки задоволено (чи не задоволено) попит відвідувачів парку, які взаємозв'язки між населенням та персоналом парку, інформують про потреби відвідувачів.

Отже, сучасні парки мають багато завдань, спрямованих на естетичний розвиток особистості, її екологічне виховання, формування ціннісних орієнтацій. Та головною функцією парків зарубіжжя є захист флори і фауни, збереження пам'яток історії та культури рідного краю. Особливо це стосується національних парків зарубіжних країн. Наприклад, у національних парках США успішно діє програма “Юний рейнджер” (“Junior- ranger”), розрахована на дітей віком від 5 до 12 років. Її головна мета — виховання у дітей бережливого ставлення до природи, усвідомлення значення свого внеску в її охорону. Проект “Юний рейнджер” має, крім освітніх, ще й профорієнтаційні завдання. Парки видають навчально-методичну літературу (методичні рекомендації, книжки-буклети, спеціальні випуски газет та журналів), в якій розкриваються основи природного світу: взаємозв'язок живих організмів з навколишнім середовищем, розвиток тварин та рослин, особливості їх пристосування до життя. Методична література містить і практичні завдання для набуття дітьми вмінь працювати з картами-схемами паркової території, орієнтуватися серед екскурсійних об'єктів, оглядових майданчиків, місць для пікніків, вміти розрахувати відстані та напрями між об'єктами, скласти фенологічні календарі та календарі природи. Дітям пропонуються тестові завдання, кросворди, описи, що розкривають правила поведінки людини на природі, знайомлять з Червоною книгою свого регіону, країни, розкривають специфіку роботи природних комплексів, їх біологічну різноманітність, шляхи збереження екосистем.

Паркова програма передбачає знайомлення дітей з природою своєї країни та методами роботи, спрямованими на охорону її територій, спостереження за природними явищами, перегляд відеоматеріалу, участь в ігрових конкурсах, екологічних екскурсіях, мандрівках, а також надання допомоги тваринам, прибирання сміття, розчистку захаращених земельних ділянок. По завершенні проекту діти отримують посвідчення та нагрудні значки “Юний рейнджер парку”.

Серед дозвіллевих програм еколого-освітнього спрямування, що реалізуються в зарубіжних парках, відомі такі комплексні проекти: “Новини Океану”, “Дика природа”, “Екологія Аляски”, “Економіка та навколишнє середовище”, “Друзі маленького принца Землі” та інші. Дозвіллевий проект як засіб організації взаємодії дітей з навколишнім природним середовищем передбачає творчу роботу з дітьми усіх вікових груп, стимулювання дитячої самостійності, формування активної громадянської позиції дитини.

Реалізація проектів спирається на тісну співпрацю дітей, працівників парку та педагогів. Дорослі, працюючи з дітьми, повинні враховувати вікові особливості, притаманні дошкільнятам, молодшим школярам, підліткам. У цей період дитина має високу рухову активність, прагне шукати та досліджувати щось нове й незнайоме, не вміє довго зосереджуватись на одній темі, має підвищене співчуття до природи та її мешканців. Врахування вікових особливостей дитини допомагає стимулювати сприйняття дітьми необхідної інформації, сприяти формуванню творчої особистості, здатної розуміти та любити природу.

Дозвіллеві екологічно-орієнтовані проекти мають навчальну, виховну, розвиваючу функції і передбачають такі форми роботи: екологічні ігри, казки, спектаклі, конкурси, лекції, екскурсії, туристичні походи, спостереження, музично-літературні композиції, народні свята та сучасні заходи, що стали вже традиційними (День захисту зеленої ялинки, День птаха, День Лісу). Так, екологічно-освітній проект “Експедиція: Йеллоустон” розрахований на підлітків 4-6 класів і здійснюється за участі Служби національних парків США, Міжнародного фонду дикої природи, Організації національних парків США та Асоціації Йеллоустон. Проект включає кілька підпрограм, в яких розкривається геологічна історія Йеллоустона, різноманітність його тваринного та рослинного світу, роль людини в Йеллоустоні, історію створення та розвитку Національного парку, прогнози та перспективи функціонування паркової території.

Знайомство з парком відбувається шляхом теоретичного вивчення теми, самостійного виконання практичних завдань та польових робіт (від техніки туризму до надання медичної допомоги, готування їжі в польових умовах, робіт по дереву, ремонту обладнання). Таке поєднання дозволяє підліткам навчитися використовувати здобуті знання на практиці. Найпопулярніші серед підлітків польові роботи, що включають: туристичні походи, експедиції, наукові дослідження, вивчення слідів тварин, спостереження за ними, орієнтування на місцевості, вечори біля вогнища, театралізовані вистави. Експедиція складається з учнів, вчителів, працівників парку та волонтерів.

Екологічно-освітні проекти парків охоплюють і молодь. Наприклад, результатом тісної співпраці Національного рекреаційного парку Гейтвей (США) та Національного історичного парку Лоувел (США) стала інтерактивна міждисциплінарна програма, що поєднує навчальну мету та природоохоронні завдання. Цільовою аудиторією програми є діти та підлітки віком від 9 до 21 року. Проект має кілька етапів і передбачає обов'язкову співпрацю з навчальними закладами. Тому основним принципом проекту є його відповідність шкільним програмам. Екологічний проект реалізується у процесі навчання, а не під час шкільних канікул і передбачає закріплення на практиці

знань, здобутих у школі. Неформальна освіта активна, враховує специфіку конкретного парку, відповідає фізичному та розумовому рівню розвитку учасників програми.

Такі проекти мають значне профорієнтаційне навантаження: участь у проектах дозволяє перевірити свою здатність професійно займатися екологічною та парковою роботою, здобути реальні знання про майбутню професію.

Ефективність екологічних проектів забезпечується дотриманням таких вимог:

- точність та цікавість матеріалів для дітей;
- наявність конкретної концепції проекту;
- увага на творчій активності дитини, набуття нею конкретних навичок та вмінь;
- формування почуття відповідальності;
- можливість застосувати здобуті знання у практичній роботі;
- дотримання фасилітаційного підходу (тобто, створення сприятливих умов для навчання).

Парки тісно співпрацюють з будинками для літніх людей, реабілітаційними центрами, соціальними службами. В результаті такої співпраці у парках створюються клуби для осіб похилого віку, центри дозвілєвої роботи з інвалідами, хобі-групи, табори для літніх людей, реалізуються програми “Відпочинок у парку для літніх”, “Золотий вік”, “Нові горизонти” та ін.

Значна увага у роботі парків надається волонтерам, які здійснюють зоологічні та ботанічні описи, активно допомагають облаштовувати екологічні стежки, ремонтують екологічні центри і туристичні бази. Мотивація волонтерів не зводиться лише до альтруїстичного - “принести суспільству користь”. Люди різного віку та професій беруть активну участь у волонтерській діяльності з різних причин: задовольнити свої потреби (професійні, культурні, просвітні), поспілкуватися з однодумцями, прилучитися до природного світу, активно відпочити тощо. Неабияку роль відіграють ті відносини, що складаються у волонтерському колективі, створюючи своєрідну “ієрархію”, внутрішню і зовнішню свободу дій, можливість забути про щоденні проблеми.

Парк як дозвілєвий центр реалізує свої функції в різних формах та видах дозвілєвої діяльності:

- ◆ театральні (театралізовані свята і видовища, лялькові вистави, фольклорні програми, мистецькі фестивали, карнавали);
- ◆ музичні (виступи рок-груп, музичні фестивали, концерти, вечори ретро-музики, оперного мистецтва, музичні гуртки, дні музичної культури, вечори авторської пісні);
- ◆ просвітні (лекції, диспути, тематичні вечори, дослідження, культурно-просвітні проекти, екскурсії, експозиції, навчання);
- ◆ хореографічні (танцювальні шоу, хореографічні гуртки, вечори балету, народного танцю, виступи самодіяльних танцювальних колективів);
- ◆ декоративно-прикладні (флористика, декоративне квітникарство, ікебана, бонсай, дизайн, конкурси моди та краси, різьблення по дереву, виставки-експозиції, фестивалі ремесел).

Отже, специфіка сучасних парків полягає в тому, що вони розвиваються як поліфункціональні заклади дозвілєвого комплексу; дозволяють поєднати природне середовище з технічними досягненнями, поєднують універсальні і самобутні дозвілєві концепції, сприяють мультикультуралізму паркової діяльності (популяризації культури свого народу та культур народів світу на фестивалях, в ігрових конкурсах, карнавалах, видовищних шоу, національних святах, днях мистецтва, мережі харчування), охороні та збереженні навколишнього середовища, розвитку парків як туристичних центрів (так, наприклад, Диснейленд, Дисней-уорлд, Євродиснейленд є міжнародними туристичними центрами; озеро Тахо (Національний парк штату Каліфорнія) є туристичною меккою для американців); демократичності та доступності паркового обслуговування (тісна взаємодія парків, їх культурної, виховної, охоронної діяльності з щоденним життям, бажаннями та проблемами населення).

Економічну ефективність парків будь-якого виду визначає кількість їх відвідувань, що забезпечує рентабельність функціонування. Тому парки постійно розвиваються й модернізуються, удосконалюють перелік послуг та дозвілєві програми.

Робота парків як дозвілєвих центрів вимагає подальшого вивчення та об'єктивного аналізу. Адже парки зарубіжжя, крім багатющого позитивного досвіду, мають і свої недоліки, до яких можна віднести: непристосованість рекреаційних зон для інвалідів; низьку кваліфікацію персоналу; відсутність дозвілєвих програм для соціально незахищених верств населення; загострення проблем охорони навколишнього середовища (руйнація ґрунту, засмічення лісів, зростання кількості пожеж). Не можна не сказати й про те, що активний розвиток дозвілєвої індустрії негативно позначився на житті

національних меншин (наприклад, в США майже всі індіанські резервації розташовані на дикій місцевості у штатах Арізона, Нью-Мексіко, Монтана, Південна Дакота, відкрито для масового відвідування). Інтенсивне використання індіанських територій з туристичною метою розпочалося ще у 60-і роки ХХ ст., проте розвиток туризму на землях індіанців не зняв, а навіть загострив проблему дискримінації.

Однак парки вважаються найдоступнішими дозвіллевими закладами, розрахованими на відвідувачів будь-якого віку та соціального стану, спроможними надати населенню різноманітні культурно-просвітні, видовищні, спортивні, рекреаційні послуги.

(11.06.2020) *Практичне заняття*

Тема : Дозвіллеві послуги в парках

Завдання

- 1.Дозвіллеві послуги в парках
2. Форми дозвіллевої роботи в парках

Результати оформити у вигляді письмового повідомлення.